

Originalni naučni rad

UDK 338.48-6:502/504(497.113Novi Sad)

DOI 10.7251/SVA1816160K

EKOLOŠKI I ZDRAVSTVENI TURIZAM IZ PERSPEKTIVE GRAĐANA NOVOG SADA

Dr Đorđe Vidicki

Vlada Vojvodine, Sekretarijat za građevinarstvo

Prof. dr Ljiljana Kontić

Dr Lazar Vrkatić

Univerzitet Union, Fakultet za pravne i poslovne studije

Prof. dr Dragan Vukasović,

NUBL, Banja Luka

Apstrakt: Ekološki i zdravstveni turizam predstavljaju vitalne segmente održivog turizma. Posebno je važno da razvoj i promocija zdravstvenog i ekološkog turizma u Srbiji treba da bude, ne samo sredstvo za postizanje ukupnog održivog razvoja turizma, već i adekvatan pristup za repozicioniranje Srbije kao turističke destinacije na međunarodnom tržištu, stvaranjem poželjnog imidža zemlje sa bogatstvom prirodnih i kulturnih resursa.

U cilju dobijanja saznanja i mišljenja stanovnika o turizmu Republike Srbije, turističkim destinacijama, željama građana u oblasti turističkih usluga i pravcima daljeg razvoja turizma i dobijanju smernica u izradi strategije razvoja zdravstvenog i ekoturizma sprovedena je anonimna anketa na teritoriji Grada Novog Sada na slučajnom uzorku od 500 stanovnika.

Prikupljeni podaci obrađeni su korišćenjem multivarijantnih postupaka MANOVA i diskriminativnom analizom.

Rezultati su pokazali da postoje polne razlike u odgovoru na većinu pitanja. U odnosu na starost ispitanika ne postoji značajna razlika. S obzirom na nivo obrazovanja kod jednog broja odgovora postoje statistički značajne razlike, kao i u odnosu na ukupna mesečna primanja. Ukazano je ograničenja, kao i pravce budućih istraživanja.

Ključne reči: *ekološki turizam, zdravstveni turizam, Novi Sad, strategija održivog razvoja*

UVOD

Zdravstveni turizam predstavlja vrstu turističkih aktivnosti u kojoj bitno mesto zauzima stručno i kontrolisano korišćenje prirodnih lekovitih elemenata, postupaka fizikalne medicine i programiranih fizičkih aktivnosti u svrhu održanja i unapređenja fizičkog, psihičkog i/ili duhovnog zdravlja turista, a u cilju poboljšanja kvaliteta njihovog života.

Ekološki turizam je grana turizma koja turistima nudi edukaciju i zabavne sadržaje u prirodi, ali ih istovremeno i motiviše na dublje razumevanje važnosti očuvanja prirodnih i kulturnih resursa. Dobro očuvana priroda predstavlja jednu od fundamentalnih i konkurentskih prednosti razvoja turizma Srbije, dok raznovrsnost prirodnih i zdravstveno-turističkih resursa postaje dodatni razlog da se razvoj zdravstvenog i ekološkog turizma smatra važnim sredstvom održivog razvoja turizma.

Zbog velikog broja atraktivnih prirodnih i antropogenih turističkih resursa, Republika Srbija ima dobru osnovu za brži zdravstveni i ekološki turistički razvoj, a time i za svestraniji privredni razvoj u celini.

Država ima izuzetno važnu ulogu u razvoju i promociji zdravstvenog i ekološkog turizma i treba biti definisana kroz delovanje različitih učesnika.

Svetska turistička organizacija i Program Ujedinjenih nacija za zaštitu životne sredine preporučili su vladama zemalja, da utvrde, jačaju i šire nacionalnu strategiju i posebne programe za održivi razvoj i upravljanje zdravstvenim i ekološkim turizmom.

Preporučeno je da bi države trebalo da obezbede tehničku, finansijsku i promotivnu podršku i da olakšaju stvaranje i poslovanje malih i srednjih preduzeća u oblasti zdravstvenog i ekološkog turizma.

Posmatrajući ukupne resurse za razvoj zdravstvenog i ekološkog turizma u Srbiji, sadašnje stanje razvoja, očekivana kretanja na međunarodnom tržištu i naše razvojne ambicije, bilo bi potrebno da Vlada Republike Srbije, donese nacionalnu strategiju razvoja zdravstvenog i ekološkog turizma, i definiše osnove za njenu primenu, na način kako je to već učinjeno u nekim susednim zemljama.

Posebno je važno da razvoj i promocija zdravstvenog i ekološkog turizma u Srbiji treba da bude, ne samo sredstvo za postizanje ukupnog održivog razvoja turizma, već i adekvatan pristup za repozicioniranje Srbije kao turističke destinacije na međunarodnom tržištu, stvaranjem poželjnog imidža zemlje sa bogatstvom prirodnih i kulturnih resursa.

Perspektiva razvoja i promocije zdravstvenog i ekološkog turizma u Srbiji definiše procenu onih potencijala sa komparativnim prednostima u odnosu na ostale destinacije, od kojih može nastati najpopularniji turistički proizvod, kao i da identifikuje najefikasniji način stvaranja i promocije takvog zdravstvenog i ekološkog turističkog proizvoda koji treba da napravi tržišnu ekspanziju.

U cilju dobijanja saznanja i mišljenja stanovnika o turizmu Republike Srbije, sprovedena je anonimna anketa na teritoriji Grada Novog Sada na slučajnom uzorku od 500 stanovnika.

Uzimajući u obzir prethodna iskustva, osnovu problema, predmeta i ciljeva istraživanja, kao i metodološki pristup u ovom istraživanju, mogu se postaviti osnovne hipoteze.

Početna hipoteza istraživanja glasi:

H_0 Ne postoji razlika u odnosu na grupu pitanja po odgovorima u odnosu na obeležja: pol, starost, nivo obrazovanja i ukupna mesečna primanja ispitanika.

Podaci su obrađeni odgovarajućim matematičko-statističkim metodama. Korišćeni su multivarijantni postupci MANOVA i diskriminativna analiza.

Pored uvoda i zaključka, rad je strukturiran iz četiri dela. U drugom delu analiziraćemo relevantne teorijske pretpostavke o ekološkom i zdravstvenom turizmu. Treći deo posvećen je metodologiji istraživanja. Zatim sledi prikaz rezultata i diskusija.

KONCEPTI EKOLOŠKE I ZDRAVSTVENO-TURISTIČKE DESTINACIJE

Koncept ekološke destinacije kao i zdravstveno-turističke destinacije je relativno nov i ne postoje precizna uputstva za njihov razvoj i promociju, usled čega planiranje i upravljanje samom destinacijom treba da pokaže koristi od zdravstvenog i ekološkog turizma za određeno područje i lokalnu zajednicu.

Atraktivnost je često odlučujući faktor pri donošenju odluke o turističkim kretanjima. Postojanje prirodnih i antropogenih atraktivnosti uticalo je na to da određene destinacije počinju da privlače turiste¹.

Planiranje izgradnje zdravstveno-turističke i ekološko-turističke destinacije zavisi od socijalnih i ekoloških faktora, planiranja prostora, regulative koja sprečava narušavanje osetljivih ekosistema, učešća lokalne zajednice u procesu razvoja kompleta standarda i dugotrajnog monitoringa, što je sve trebalo da bude polazna tačka promocijne strategije zdravstvenog i ekološkog turizma, jer svoju misiju ostvaruje strategijom dejstva, sistemom vrednosti i standardima dobrog rada, uključujući u sistem integralno upravljanje kvalitetom, kao i svoje partnere – nosioce turističke ponude.

Neopravdano i nepotrebno je zdravstveni turizam u banjama u potpunosti izjednačavati sa banjskim turizmom. Sigurno je da je u banjama najstariji oblik turizma zdravstveni, ali ne i jedini već jedan od brojnih vrsta turizma. Osim toga, pojedine banje su gradski centri, centri izletničkog, ekskurzivnog, kulturno-sportskog, kulturno-manifestacionog i kongresnog turizma, potom, turizma trećeg doba i tranzitnog turizma. Na ovakvo razmišljanje ukazuje činjenica o dužini boravka u banjama.

Od nekadašnjih 20-25 dana, prosečan boravak se sveo na 5-7 dana. To još jasnije potvrđuju razlike u dužini boravka posetilaca specijalizovanih instituta, zavoda i rehabilitacionih centara u odnosu na posetioce banjskih hotela i drugih smeštajnih objekata².

¹ Čerović, S. (2002). *Strategijski menadžment turističke privrede Srbije*. Beograd: Želnid, str. 142-143.

² Stanković S. (2002). *Rehabilitacioni centri i banjski turizam uže Srbije*, Beograd: Turizam Srbije, SGD, str 357.

Srpske banje moraju podići kvalitet usluga, ne samo u oblasti svojih tretmana, već i u odnosu na životnu sredinu, klimatskih promena, kao i u oblasti komunalne higijene.

Savremena istraživanja u oblasti turizma preporučuju da je prilikom strateškog planiranja potrebno sagledati razliku između tradicionalnog zdravstvenog i Wellness programa i naći način kako zadovoljiti sve zainteresovane klijente na tržištu.

Da bi banje Srbije došle na nivo banjskih industrija u svetu potrebno je implementirati sledeće aktivnosti:

- Formirati jak i prepoznatljiv brend.
- Isticati prirodne i autentične resurse srpskih banja.
- Kroz strateška dokumenta identifikovati ciljeve, prepoznati nova tržišta.
- Modernizovati pristup savremenim tržištima i okrenuti se tretiranju posetioca kao goste, a manje kao pacijente.
- Ostavariti saradnju i strateška partnerstva sa sličnim turističkim delatnostima.
- Pratiti trendove i adaptirati usluge tako da se zadovolje sva očekivanja gostiju.
- Primenom savremenih i jedinstvenih programa postati atraktivan i konkurentan na tržištu.
- Razviti obrazovni sistem kako bi se sagledale slabosti i uvidele šanse turističkog proizvoda.
- Usredsrediti se na aktivnosti koje mogu da privuku nove investitore koji bi uložili svoj kapital u izgradnju novih smeštajnih kapaciteta visokog standarda, orijentisani se na najzahtevnije goste.
- Uvesti nove trendove i ispuniti očekivanja turista, kombinovati tradicionalne terapije i Wellbeinga.
- Ponude koje imaju banje u Srbiji spojiti sa ponudom okoline i na taj način stvoriti banjske turističke pakete koji se baziraju na kratkom odmoru.
- Dostupnost prirodnim lepotama hodaњem ili biciklističkim turama.
- Racionalno upravljanje parkovima i celokupnom pejzažnom arhitekturom.
- Dostupan i kvalitetan šoping.
- Organska hrana.
- Stvaranje oaza mira i tišine.
- Redizajn suvenira i njihova distribucija na većem broju prodajnih mesta
- U programe uvrstiti festivale i sajmove.

Postoji značajna razlika između zdravstvenih i wellness turističkih proizvoda. Zdravstveni turizam povezan je sa klijentima koji imaju određene zdravstvene probleme i koji dolaze u turističko mesto radi tretmana koje će

im pomoći da poboljšaju svoju zdravstvenu situaciju. Wellness turizam se odnosi na klijenata prvenstveno dobrog zdravstvenog stanja, a koji su u potrazi za ponudom koja će im omogućiti održavanje tog stanja. Danas su zdravstveni i wellness klijenti u potrazi za boljim zdravljem, smanjenjem prekomerne težine, smanjenjem efekta starenja, smanjenjem bola i nelagode, uklanjanjem stresa, što su i glavni motivi odabira ovog proizvoda. Tražnja za spa/wellness proizvodima konstantna je tokom cele godine. Međunarodno spa udruženje je definisalo sedam vrsta spa / wellness kapaciteta:

Club Spa – prvenstvena namena je fitness, ali ima u ponudi i široki spektar profesionalno vođenih spa usluga na dnevnoj bazi.

Cruise ship Spa – Spa centar na brodu za kružna putovanja koji ima u ponudi profesionalno vođene spa usluge, fitness i wellness komponente, kao i spa jelovnik sa pažljivo biranim jelima.

Day Spa – Spa centar koji ima u ponudi profesionalne spa usluge na dnevnoj bazi. Ova vrsta je najrazvijenija u zapadnoj Evropi.

Destination Spa – Spa čija je glavna uloga da se pruži klijentima mogućnost odabira, a povezano s poboljšanjem životnog stila, kao i poboljšanja zdravstvenog stanja kroz profesionalne spa usluge, fitness, obrazovne programe, odnosno smeštaj u sklopu centra. Spa jelovnik je na posebnoj ponudi usluga.

Medical Spa – Primarna mu je uloga pružanje kompletne zdravstvene i wellness usluge u ambijentu koji integrira spa usluge sa konvencionalnim i posebnim tretmanima i terapijama. U ovoj kategoriji se predviđa najveći rast u sledećih desetak godina, jer je sve veća potražnja za holističkim medicinskim tretmanima i terapijama.

Mineral Springs Spa – Spa koji u svojoj ponudi ima prirodne mineralne, termalne ili druge izvore koji se koriste u svrhu hidroterapijskih tretmana. Ova vrsta spa centra je najtipičnija za evropski spa / wellness sektor.

Resort / hotel Spa – Spa u sklopu hotela ili resorta koji pruža profesionalne spa usluge, fitness i wellness komponente sa spa jelovnikom. Druga po veličini od svih sedam kategorija, usled činjenice što ju je hotelska industrija prihvatila kao standard u cilju povećanja profitabilnosti, ali i zbog sve veće preferencije gostiju za ovom vrstom ponude.

Zbog starenja svetske populacije, ubrzanog i stresnog životnog tempa, nezdrave i neuravnotežene ishrane, kao i stalnih zagađenja životne sredine, zdravstveni turizam postao je jedan od glavnih motiva putovanja.

Zdravstveni turizam predstavlja potencijalni turistički proizvod koji još uvek nije ni približno dovoljno iskorišćen, iako u našoj zemlji postoje izrazito povoljni prirodni resursi za sve vrste zdravstvenog turizma. Resursi kao što su prijatna klima, čist vazduh, zelena vegetacija, planine, termalne vode i lekovita blata.

Postoji bitna razlika između zdravstvenih i *wellness* turističkih proizvoda. Zdravstveni turizam podrazumeva putovanje zbog medicinskih

ili zdravstvenih usluga, a obuhvata *medicinski turizam* (lečenje bolesti, operativne zahvate i lekove), *prevencijski turizam* (briga za sopstveno zdravlje i prevenciju) dok se *wellness turizam* tiče klijenata dobrog zdravlja, a koji su u potrazi za tretmanima koji će im omogućiti održavanje tog statusa.

Zdravstveni turizam obuhvata mnoštvo pratećih usluga kao na primer: fizikalnu medicinu i rehabilitaciju, masažu, fitness, dijetalnu i antistres terapiju, detoksikacijski tretman i tretman lepote, *lifestyle* lekova ali i jednostavnije i složenije usluge iz oblasti stomatologije, ortopedije i plastične hirurgije. Zdravstveni turizam je jedan od najstarijih oblika turizma, i njegovu osnovu predstavlja primena lekovitih svojstava prirode, od toplotnih do klimatskih.

Tokom boravka u lečilištima korisnici slobodno vreme ispunjavaju organizovanim izletima, obilascima istorijskih i verskih spomenika, kulturnim manifestacijama, posetom izložbama i galerijama, što otvara dodatne mogućnosti za razvoj turističkih destinacija zasnovanih na zdravstvenom turizmu.

Potencijal zdravstvenog turizma se ogleda u sledećem³:

- Globalno starenje svetskog stanovništva povećava broj korisnika spa/wellness proizvoda.
- Prema predviđanjima ISPA (*International Spa Association*), najveća dinamika rasta očekuje se u segmentu medicinski zasnovanih programa, prvenstveno terapijama i tretmanima sa vodom;
- Prosečni lakši korektivni operativni zahvat (sa oporavkom) u Zapadnoj Evropi i Americi trenutno je 50-70% skuplji nego u Srednjoj i Istočnoj Evropi, Aziji i Okeaniji⁴;
- Sve veći pomak sa tipičnog "ženskog" proizvoda, na muške korisnike i cele porodice, kao i na prirodne i "ekološke" proizvode;
- Spa/wellness kultura postaje svojevrsni "*mainstream*", sa naglaskom na luksuzne elemente;
- Veliki porast posebno skrojениh "spa" jelovnika i menija;
- Porast "online" rezervacija, kao i korišćenja brojnih kozmetičkih i ostalih tretmana.

Termin „spa“ potiče od latinske reči „spargere“ (raspršiti, posuti) ili „Sanitas Per Aquam“ (lat. Vodom do zdravlja) i od istoimenog belgijskog grada Spa u kome je u 14. veku nove ere otkriven termalni izvor. Pojam „spa“ se izvodi i iz Valonske reči „ESPA“ u značenju - fontana⁵.

³ Strategija razvoja turizma Republike Srbije, prvi fazni izveštaj, str. 79.

⁴ PATA, PAcific Aia Travel Association, septembar 2005

⁵ Jovanović, V. (2013). *Tematski turizam*, Beograd: Univerzitet Singidunum, str.

Definicije zdravstvenog i wellness spa turizma na osnovu tumačenja Erfurta Kupera (Erfurt-Cooper&Cooper) odnose se na opise indikacija i funkciju zdravlja čoveka⁶.

Zdravstveni i wellness turizam deli se na wellness sa termalnim izvorima i wellness bez termalnih izvora. Razvoj medicine je doprineo da se čovekove aktivnosti u vezi sa zdravljem gotovo uvek tumače kao lečenje i hospitalizacija da bi definisanjem i tumačenjem tog konteksta najpre nastao prepoznatljiv medicinski turizam. Vremenom, pored ustaljenog termina medicinski turizam, u novijoj literaturi se pojavljuje termin „wellness“ (dobro zdravlje, blagostanje) koji se zasniva na konceptu očuvanja odnosno prevencije dobrog zdravlja⁷.

U literaturi od sedamdesetih do devedesetih godina dvadesetog veka, činjeni su pokušaji preciznog ustanovljenja i razumevanja pojma zdravstveni ili medicinski turizam. Prema autorima Gee i drugi (1989) zdravstveni ili medicinski turizam podrazumeva⁸:

- pružanje zdravstvenih usluga uz korišćenje prirodnih resursa u zemlji, posebno mineralne vode i klime;
- putovanje zbog specifičnog medicinskog razloga. Pobeći od svega na destinaciju u zemlji ili planinama sa ciljem smirivanja nervne anksioznosti tipične za biznismene;
- „dijeta centar“, koji se nalazi u željenoj klimatskoj zoni, gde ljudi idu da izgube težinu i povrate fizičku vitalnost;
- glavni turistički motiv je oporavak zdravlja u drugim klimatskim uslovima ili na krstarenju; putovanje na specifične lokacije radi kompletnog banjskog iskustva⁹.

Međunarodno društvo za ekoturizam TIES¹⁰ definiše ekoturizam kao “odgovorno putovanje u oblasti prirode, kojim se čuva životna sredina i održava blagostanje lokalnog stanovništva.”

Zdravstveni i ekoturizam spadaju u održivi turizam i uključuju aktivnosti koje imaju neznatan (negativan) uticaj na životnu sredinu. Srbija ne poseduje odgovarajuću infrastrukturu, koja bi podržala razvoj održivog

⁶ Erfurt-Cooper P., Cooper M. (2009), *Health and wellness tourism, Spas and Hot Springs*, Channel View Publication, Bristol. Buffalo, Toronto. Preuzeto iz V. Jovanovic (2013). *Tematski turizam*, Univerzitet Singidunum, Beograd, str.33.

⁷ Jovanović, V. (2013). *Tematski turizam*, Beograd: Univerzitet Singidunum, str.33

⁸ Prema, Gee, C., Makens J.C., Choy, D.J.L. (1989). *The Travel Industry*, Second Edition, New York: Van Nostrand Reinold, str.32

⁹ Hall, C.M. (1992). *Adventure, Sport and Health Tourism*, In Weiler, B, & Hall, C., M. *Spacial Interest Tourism*, London: Belhaven Press, str. 141-158

¹⁰ <https://www.ecotourism.org/what-is-ecotourism/>; (27.11.2015. 22:15h).

turizma. U Srbiji nedostaje strateško planiranje upravljanja turističkim razvojem sa što manje negativnog uticaja turističkih aktivnosti na životnu sredinu.

Fantastične geografske karakteristike koje poseduje Srbija, tj. prirodne i stvorene vrednosti, veoma su dobar okvir za razvoj održivog turizma. Srbija poseduje izuzetne potencijale za razvoj tradicionalnih turističkih programa, kao što su banjski, planinski i seoski turizam. Svojom raznovrsnošću potencijala, Srbija ima mogućnost da u potpunosti ispuni zahteve koje nameću savremeni trendovi aktivnog turizma u skladu sa održivim razvojem i očuvanjem ekološki zaštićenih prostora.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Podaci su obrađeni odgovarajućim matematičko-statističkim metodama. Primenjeni postupci i njihov redosled primene imaju svoje mesto u naučno-istraživačkom radu. Redosled primene postupaka je od izuzetne važnosti kako za zaključivanje tako i za blagovremenu eliminaciju i uključivanje pojedinih obeležja, koja će omogućiti kvalitetnije istraživanje. Analiza je sprovedena testiranjem hipoteza o sličnosti ili razlikama i određivanjem mere razlika sa definisanjem karakteristika.

Korišćeni su multivarijantni postupci MANOVA i diskriminativna analiza. Da bi se izbeglo gubljenje informacija, pronalaženjem najfinijih veza i saznanja, na neparametrijskim veličinama, izvršeno je skaliranje podataka na tabelama kontigencije. Ovim postupkom se, na osnovu učestalosti, svakoj klasi pridružuje realan broj.

Istraživanje je podeljeno u četiri celine i to:

1. C_1 analiza pitanja u odnosu na pol ispitanika;
2. C_2 analiza pitanja u odnosu na godine ispitanika;
3. C_3 analiza pitanja u odnosu na nivo obrazovanja;
4. C_4 analiza pitanja u odnosu na ukupna primanja.

REZULTATI I DISKUSIJA

U Tabeli 1. prikazani su rezultati istraživanja. Kada je reč o polnim razlikama uočavamo da kod većine odgovora postoji razlika u shvatanju između pripadnika ženskog i ispitanika muškog pola.

Kod sledećih odgovora nije uočena značajna razlika u odgovorima između pola ispitanika:

Da li ste Vi koristili usluge banjsko-zdravstvenog turizma i ekoturizma u Republici Srbiji? (.194)

Da li bi veća ulaganja u turizam doprinela bržem privrednom razvoju Republike Srbije? (.856)

Da li mislite da se zaposleni u centrima banjskog i eko-turizma profesionalno odnose prema gostima? (.434)

Da li mislite da se zaposleni u centrima banjskog i eko-turizma profesionalno odnose prema gostima? (.539)

Da li bi veće prisustvo na domaćim i inostranim sajmovima doprinelo promociji turističkih destinacija? (.798)

Da li pozitivno ocenjujete meru Vlade Republike Srbije za dodelu vaučera prilikom boravka na domaćim turističkim destinacijama? (.837).

Tabela 1. Značajnost razlike u odgovorima prema definisanim kriterijumima

Pitanja	Pol	Starost	Nivo obrazovanja	Iznos mesečnih primanja u RSD
Da li smatrate da ste dobro informisani o turističkom potencijalu Republike Srbije?	.020	.000	.000	.000
Da li godišnji odmor provodite u Srbiji?	.000	.000	.250	.008
Da li smatrate da država treba više da ulaže u turizam?	.075	.000	.000	.000
Da li smatrate da mediji dovoljno vremena izdvajaju za informisanje o turističkim destinacijama u Republici Srbiji?	.065	.026	.139	.004
Da li je Vaše mišljenje pozitivno kada je u pitanju razvoj zdravstvenog i eko-turizma u Republici Srbiji?	.067	.000	.000	.000
Da li ste Vi koristili usluge banjsko-zdravstvenog turizma i ekoturizma u Republici Srbiji?	.194	.066	.239	.397
Da li smatrate da turizam u Republici Srbiji može biti uspešna privredna grana?	.000	.000	.004	.000
Da li turizmu treba dati prioritet u odnosu na ostale privredne grane?	.000	.000	.075	.001
Da li mislite da treba razvijati privatno preduzetništvo u turizmu kao šansu za otvaranje novih radnih mesta?	.000	.000	.200	.014
Da li bi veća ulaganja u turizam doprinela bržem privrednom razvoju Republike Srbije?	.856	.014	.015	.000
Da li mislite da neka turistička destinacija u Republici Srbiji ili neki događaj može biti turistički brend Republike Srbije?	.000	.000	.186	.010
Da li domaće turističke destinacije mogu biti konkurentne inostranim destinacijama kada govorimo o zdravstvenom i eko-turizmu?	.000	.000	.209	.028
Da li smatrate da su zaposleni u turističkim agencijama dovoljno edukovani za obavljanje svog posla?	.000	.000	.190	.029

Pitanja	Pol	Starost	Nivo obrazovanja	Iznos mesečnih primanja u RSD
Da li mislite da se zaposleni u centrima banjskog i eko-turizma profesionalno odnose prema gostima?	.434	.000	.260	.674
Da li mislite da se zaposleni u centrima banjskog i eko-turizma profesionalno odnose prema gostima?	.539	.000	.405	.497
Da li smatrate da je mehanizam zaštite turista u Republici Srbiji u dovoljnoj meri regulisan?	.000	.103	.354	.000
Da li Vam je cena presudna prilikom izbora turističke destinacije?	.000	.000	.000	.000
Da li biste više posećivali banje u Srbiji da su cene smeštaja pristupačnije?	.000	.004	.026	.000
Smatrate li da bi veća ulaganja u infrastrukturu zdravstvenog i eko-turizma doprinela pozitivnoj oceni u izboru jedne od tih turističkih destinacija?	.000	.000	.189	.012
Da li turistički centri treba da imaju blisku saradnju sa naučno-obrazovnim institucijama u cilju unapređenja svoje konkurentnosti?	.096	.000	.000	.019
Da li bi veće prisustvo na domaćim i inostranim sajmovima doprinelo promociji turističkih destinacija?	.798	.003	.000	.064
Da li pozitivno ocenjujete meru Vlade Republike Srbije za dodelu vaučera prilikom boravka na domaćim turističkim destinacijama?	.837	.010	.063	.354

Izvor: Proračuni autora

U odnosu na starost ispitanika postoji značajna razlika, sem u odgovoru na pitanje Da li smatrate da je mehanizam zaštite turista u Republici Srbiji u dovoljnoj meri regulisan? Uočili smo su ispitanici starosti 19 godina dali odgovor DA, dok se ostale starosna grupacije ne slažu.

S obzirom na nivo obrazovanja kod jednog broja odgovora postoje statistički značajne razlike (*videti tabelu 1*).

Nije uočena značajna razlika između obeležja ukupna mesečna primanja u (RSD) ispitanika kod pitanja:

Da li ste Vi koristili usluge banjsko-zdravstvenog turizma i ekoturizma u Republici Srbiji? (.397),

Da li mislite da se zaposleni u centrima banjskog i eko-turizma profesionalno odnose prema gostima? (.674),

Da li mislite da se zaposleni u centrima banjskog i eko-turizma profesionalno odnose prema gostima? (.497),

Da li pozitivno ocenjujete meru Vlade Republike Srbije za dodelu vaučera prilikom boravka na domaćim turističkim destinacijama? (.354).

ZAKLJUČAK

Razvoj zdravstvenog i ekoturizma u Srbiji bi trebao da bude definisan kao ekonomski, društveni i ekološki prioritet Republike Srbije. Promene u razvoju privrede na društveno, ekonomski i ekološki održiv način, neophodne su zbog poboljšanja kvaliteta života, smanjenja nivoa siromaštva, kao i borbe protiv društvene i ekološke degradacije. Srbija je tokom narednih godina posvećena ispunjavanju Milenijumskih ciljeva razvoja (MDG) koji su prvenstveno usredsređeni na iskorenjivanje krajnjeg siromaštva i gladi, održivost očuvanja životne sredine i razvoj globalnih partnerstava za razvoj.

Valorizacija turističkih potencijala zdravstvenog i ekoturizma zavisice od toga koliko uspešno će se upravljati izazovima i problemima koje donosi civilizacijski razvoj. U smeru dugoročne održivosti potrebno je optimizirati privredne efekte i smanjiti opterećenja na životnu sredinu koje donosi razvoj turizma. Najvažniji trendovi i tendencije u savremenom turizmu treba da budu usmereni na:

- Povećanje zahteva prema udobnom i bezbednom putovanju;
- Povećanje interesovanja omladine prema putovanjima;
- Karakteristična kraća putovanja;
- Rast potreba prema kvalitetnim uslugama i dopunskim programima;
- Smanjuje se zainteresovanost prema turizmu sa lošim pristupom;
- Avanturistički turizam;
- Profesionalni turizam: stručne konferencije, korporativni događaji, timski treninzi itd;
- Eko turizam - "blag" i "zeleni" turizam;
- Hobi, zimski i ostali sportovi;
- Potražnju prema umetnosti, kulturi, istoriji i prema srodnim proizvodima;
- Promociju zdravlja - više "Wellnes" proizvoda, banja i fitnes centara u ponudi;
- Gastronomiju i vinski turizam: upoznavanje lokalnih kulinarskih i vinarskih specijaliteta;
- Sve važniju personalizaciju (manji, autentični porodični hoteli i seoski smeštaj);
- Pojedinačna organizovana putovanja, tj. van ponuda turističkih organizacija;
- On-line ponudu, ne samo za dobijanje informacija i za organizovanje putovanja već i elektronska plaćanja.

Republika Srbija traži svoje mesto na turističkom tržištu, i svojim potencijalima i mogućnostima ima razloga da razvoj turizma usmeri u dobrom pravcu:

1. Može svoje znanje i interni kapacitet da iskoristi za brz ulazak u međunarodnu turističku konkurenciju;
2. Može da iskoristi nove trendove i tendencije kako bi kreirala svoje turističke proizvode i svoj položaj na tržištu;
3. Može da iskoristi iskustva drugih turističkih država;
4. Ima nasleđenu infrastrukturu i organizaciju u turizmu.

Ako se uzmu u obzir svi potencijali i mogućnosti Republike Srbije, može se konstatovati da ima realne mogućnosti za strateški razvoj turizma, a takvo mišljenje proizlazi iz činjenica:

1. Da je u svetu trend ulaska manjih (novih) destinacija na turističku mapu, usled navike turista da sve više traže i prihvataju nova iskustva i destinacije;
2. Od 11 proizvoda zasnovanih na iskustvima, Srbija ima šanse u svim, osim u „turizmu sunca i mora”, čije je učešće tokom poslednjih 30 godina u globalnom turizmu smanjeno za više od 50%. Posebno treba istaći mogućnosti Srbije u turizmu koje su povezane sa prirodom, ekoturizmom, zdravljem, ruralnom oblašću, kulturom, rečnim krstarenjem (cruisingom), kao i poslovnim turizmom i MICE;
3. Promene profila turista u budućnosti, takođe idu u korist Srbije, posebno kada je reč o obrazovanim posetiocima u potrazi za autentičnim iskustvima, kao i aktivnim turistima zainteresovanim za kulturu i prirodne resurse destinacija u koje putuju;
4. U svetu je zabeležen opšti rast turističkog tržišta - ubrzano se otvaraju nova tržišta koja su sve izbirljivija. Uz profesionalni pristup, Republika Srbija se može brzo i uspešno probiti na nova velika tržišta. Pitanje je spremnosti da iskoristi prilike koje se ukazuju u turizmu, kao i profesionalnog opredeljenja na koje proizvode i tržišta da obrati pažnju.

Naredna istraživanja obuhvatiće veći broj ispitanika u različitim gradova i opština u Republici Srbiji.

ECOLOGICAL AND HEALTH TOURISM FROM THE PERSPECTIVE OF CITIZENS OF NOVI SAD

**Dorđe Vidicki, PhD, profrsor Ljiljana Kontić, PhD, professor
Dragan Vukasović PhD**

Abstract: Ecological and health tourism are the vital parts of sustainability development. It is necessary that development and promotion of ecological and health tourism in Serbia should be, not only tool for sustainability development, but adequate approach for repositioning of Serbia as tourism destination at international market,

creating desirable image as country that possess natural and cultural resources. To get opinion about tourism in Serbia, tourism destinations, citizens' wishes in domain of tourism services as well as provide guidelines in formulation of Strategy for development ecological and health tourism, anonymous interview has been conducted in Novi Sad. Respondents were 500 citizens. Research methodology consisted of MANOVA and discriminative analysis. The results revealed that there is significant gender differences. Regarding age of respondents, there is not significant differences. Although, education level and salary had significant effects on citizens' opinions. The limitations and future studies are presented, too.

Key words: *ecological tourism, health tourism, Novi Sad, strategy for sustainability development*

LITERATURA

1. Čerović, S. (2002). *Strategijski menadžment turističke privrede Srbije*. Beograd: Želnid.
2. Erfurt-Cooper P., Cooper M. (2009), *Health and wellness tourism, Spas and Hot Springs*, Channel View Publication, Bristol. Buffalo, Toronto. Preuzeto iz V. Jovanovic (2013). *Tematski turizam*, Univerzitet Singidunum, Beograd.
3. Gee, C., Makens J.C., Choy, D.J.L. (1989). *The Travel Industry*, Second Edition, New York: Van Nostrand Reinold.
4. Hall, C.M. (1992). *Adventure, Sport and Helth Tourism*, In Weiler, B, & Hall, C., M. Spacial Interest Tourism, London: Belhaven Press.
5. Jovanović, V. (2013). *Tematski turizam*, Beograd: Univerzitet Singidunum.
6. PATA, PAcific Aia Travel Association, septembar 2005.
7. Stanković S. (2002). *Rehabilitacioni centri i banjski turizam uže Srbije*, Beograd: Turizam Srbije, SGD.
8. Strategija razvoja turizma Republike Srbije, prvi fazni izveštaj.
9. [g/https://www.ecotourism.org/what-is-ecotourism](https://www.ecotourism.org/what-is-ecotourism); (27.11.2015. 22:15h).